

**PANEVĖŽIO LOPŠELIO-DARŽELIO „PASAKA“
ALKOHOLIO, TABAKO IR KITŲ PSICHIKĄ VEIKIANČIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO
PREVENCIJOS PROGRAMOS APRAŠAS**

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Tvarkos aprašo paskirtis – nustatyti Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos (toliau – Programa) vykdymo Panevėžio lopšelyje-darželyje „Pasaka“ (toliau – Darželis) principus ir tvarką, siekiant ugdyti sveiką gyvenseną propaguojantį vaiką, formuoti neigiamą požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, stiprinti vaikų saugumą ir sąmoningumą, bei užtikrinti apsaugą nuo atsitiktinių apsinuodijimų vaistais ir cheminėmis medžiagomis.

2. Programa grindžiama bendradarbiavimu tarp Darželio, vaikų šeimų ir įvairių sričių specialistų, o jos įgyvendinimas remiasi pagrindiniais bendrosios (pirminės) prevencijos principais, kaip jie apibrėžti Nacionalinėje darbotvarkėje narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų.

3. Programos turinys pritaikytas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kontekstui, atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnių ypatumus, ugdymo patirties specifiką ir prevencinės veiklos poreikį.

4. Programos įgyvendinimas Darželyje remiasi šiais principais:

4.1 Diferencijavimo – prevencinio ugdymo uždaviniai diferencijuojami pagal vaikų amžių, ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į individualius ir grupinius poreikius.

4.2 Kontekstualumo – veiklos planuojamos atsižvelgiant į regiono, miesto, įstaigos ir bendruomenės ypatumus, remiantis praktiniais patirties pavyzdžiais.

4.3 Integralumo – siekiama visapusiško poveikio vaiko asmenybės raidai, integruojant sveikatos, socialinių įgūdžių, emocinio intelekto ir vertybinių nuostatų ugdymą.

4.4 Konstruktyvumo – neapsiribojama problemų identifikavimu, o skatinama aktyviai ieškoti pozityvių ir kūrybiškų jų sprendimo būdų.

4.5 Veiksmingumo – užtikrinama aukšta prevencinio ugdymo kokybė, sistemingas ir laiku vykdomas procesas, aiškiai apibrėžiami ugdytinių pasiekimai, stiprinama pedagogų kompetencija.

4.6 Tarpinstitucinio bendradarbiavimo – prevencinė veikla vykdoma bendradarbiaujant su vaikų tėvais (globėjais), švietimo, sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, teisėsaugos ir kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti visapusišką vaikų saugumą ir efektyvų prevencinių priemonių įgyvendinimą.

5. Programa parengta vadovaujantis Nacionaline darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr. 496, bei jos 2024–2026 metų įgyvendinimo planu, patvirtintu Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus 2023 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. V-157. Įgyvendinant darbotvarkės 2.1.1 ir 2.1.4 uždavinius bei 1.3 ir 2.2 priemones, programa siekia stiprinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją, skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir užtikrinti vaikų bei jaunimo saugumą švietimo įstaigose. Taip pat atsižvelgiama į Panevėžio miesto savivaldybės mero 2024 m. balandžio 25 d. potvarkiu Nr. M-266 patvirtintas „Nepilnamečių saugumo Panevėžio miesto švietimo įstaigose rekomendacijas“ bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2024 m. sausio 25 d. rekomendacijas „Dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos švietimo įstaigose organizavimo“.

6. Programa skirta bendrosios (pirminės) prevencijos vykdymui, siekiant užkirsti kelią kenksmingų ir psichiką veikiančių medžiagų – buitinių cheminių medžiagų, vaistų, alkoholio, tabako, narkotikų ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų – vartojimui.

II. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

7. Programa įgyvendinama taikant universaliąją (bendrąją) prevenciją, orientuotą į visus ugdytinius, siekiant formuoti jų gebėjimus priimti sveikus gyvenimo pasirinkimus, stiprinti apsauginius veiksnius bei mažinti rizikos veiksnių poveikį.

8. Programos tikslas – ugdyti vaiką, motyvuotą sveikai gyventi, nevartoti alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų, formuoti sveikos gyvensenos nuostatas ir stiprinti atsparumą žalingiems veiksniams. Taip pat siekiama apsaugoti vaikus nuo atsitiktinių apsinuodijimų vaistais, buitinėmis cheminėmis medžiagomis ir kitais pavojingais preparatais.

9. Programos uždaviniai:

9.1. Supažindinti ugdytinius su neigiamu alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų poveikiu žmogaus sveikatai, raidai ir visuomenei.

9.2. Skatinti sveikos, turiningos gyvensenos nuostatų, įgūdžių ir elgesio formavimąsi.

9.3. Ugdyti gebėjimus atsisakyti žalingų medžiagų vartojimo, konstruktyviai spręsti problemas ir prireikus kreiptis pagalbos. 9.4. Stiprinti kritinį mąstymą, savimonę ir atsakomybę už savo veiksmus bei elgesį.

9.5. Teikti šviečiamąją informaciją ugdytinių tėvams (globėjams), skatinti jų įsitraukimą į prevencinę veiklą ir bendradarbiavimą su Darželiu.

III. PROGRAMOS STRUKTŪRA IR TURINYS

10. Programa yra integrali ugdymo turinio dalis, glaudžiai susijusi su bendrosiomis ugdymo programomis, įstaigos ugdymo planais ir Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Ji įgyvendinama kaip prevencinio ugdymo priemonė, skirta stiprinti vaikų sveikos gyvensenos nuostatas, socialinius ir emocinius gebėjimus bei atsparumą žalingiems veiksniams.

11. Programos struktūra ir turinys grindžiami bendrojo ugdymo turinio formavimo koncentrais:

11.1. Turinys formuojamas atsižvelgiant į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo tikslus bei uždavinius.

11.2. Tematika apima nuosekliai plėtojamus prevencinius klausimus, aukštesnėse ugdymo pakopose pateikiant vis išsamesnę informaciją apie alkoholį, tabaką, vaistus ir kitas psichoaktyvias medžiagas.

11.3. Ugdytinių pasiekimai aprašomi remiantis vis didesniu savarankiškumu, atsakomybe už save ir kitus, aktyvia pozicija bei įsitraukimu į sveikos gyvensenos ugdymą.

11.4. Kiekvienam koncentrai numatyti uždaviniai įgyvendinami pateikiant ugdytiniams reikalingas žinias, gebėjimus ir vertybines nuostatas, atitinkančias jų amžių ir raidos ypatumus.

12. Programos turinys konkretizuojamas atsižvelgiant į Darželio bendruomenės poreikius, ugdymo kontekstą ir vaikų raidos ypatumus. Temas ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo grupėje inicijuoja mokytojas, socialinis pedagogas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas ar kitas kvalifikuotas specialistas, įvertinęs vaikų amžių, patirtį, individualius ir grupės poreikius bei ugdomosios veiklos pobūdį. Programos įgyvendinimas grindžiamas tarpinstituciniu bendradarbiavimu su sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, teisėsaugos ir kitomis institucijomis, siekiant užtikrinti prevencinės veiklos nuoseklumą, tęstinumą ir efektyvumą.

IV. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS DARŽELYJE

13. Bendrąją (pirminę) prevenciją Darželyje vykdo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių mokytojai, psychologas, socialinis pedagogas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas ir kiti kvalifikuoti darbuotojai, dalyvaujantys ugdymo procese. Prireikus į prevencinę veiklą įtraukiami išoriniai partneriai – sveikatos priežiūros, teisėsaugos, socialinių paslaugų ir kitų sričių atstovai.

14. Programa integruojama į kasdienes ugdomąsias veiklas, bendrąsias ugdymo programas, projektinę veiklą bei organizuojamus renginius. Prevencinė veikla vykdoma ne mažiau kaip 5 valandas per metus, užtikrinant veiklų sistemingumą, tęstinumą ir visapusiškumą.

15. Programos įgyvendinimą koordinuoja Darželio direktoriaus pavaduotojas ugdymui, kuris užtikrina prevencinės veiklos planavimą, specialistų bendradarbiavimą, rezultatų stebėseną bei grįžtamojo ryšio analizę.

16. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių mokytojai savo metiniuose ir savaitiniuose veiklos planuose pažymi temas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, atsižvelgdami į vaikų amžių, ugdymosi poreikius, kontekstą ir planuojamas integruotas veiklas.

V. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS, VERTINIMAS IR STEBĖSENA

17. Darželio administracija sudaro sąlygas mokytojams ir kitiems specialistams, dirbantiems pagal šią Programą, tinkamai pasirengti jos įgyvendinimui, dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo veiklose, susijusiose su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija ir vaikų saugumo stiprinimu.

18. Ugdymosi pasiekimai vertinami pagal Programoje numatytus reikalavimus: ką vaikas turi žinoti, gebėti, kokius įgūdžius ir vertybines nuostatas turi įgyti. Vertinimui taikomi neformaliojo – formuojamojo vertinimo metodai ir būdai, leidžiantys stebėti vaikų pažangą natūralioje ugdymo aplinkoje. Ugdytinių pasiekimai, atitinkantys iškeltus uždavinius, yra vienas iš prevencinės veiklos veiksmingumo rodiklių.

19. Prevencinės veiklos efektyvumo stebėseną atliekama kartą per metus, analizuojant ugdomosios veiklos rezultatus, bendruomenės apklausų duomenis, visuomenės sveikatos priežiūros specialisto įžvalgas ir kitų specialistų rekomendacijas. Išvados aptariamos pedagogų taryboje ir integruojamos į kitų metų veiklos planą, siekiant nuoseklaus prevencijos tobulinimo ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimo.

VI. PROGRAMOS PRIEDAI

20. Ugdytinių pasiekimai, žinios, gebėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos, susijusios su ugdymo turinio koncentrais, pateikiami šios Programos 1 priede.

21. Rekomenduojama literatūra, metodinė medžiaga ir interneto svetainės, skirtos prevencinei veiklai vykdyti, pateikiami 2 priede.

IKIMOKYKLINIS IR PRIEŠMOKYKLINIS UGDYMAS

UŽDAVINIAI:

1. Padėti vaikams suprasti, kaip augti sveikiems ir saugiams, išvengti pavojingų medžiagų ir rizikingo elgesio, stiprinant jų savisaugos įgūdžius kasdienėje aplinkoje.
2. Ugdyti gebėjimus atpažinti savo sveikatos būklę, elgtis atsakingai su vaistais ir buitinėmis cheminėmis medžiagomis, vengti rizikos, susijusios su rūkymu, alkoholio vartojimu ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu.
3. Skatinti pozityvias nuostatas, padedančias saugoti ir stiprinti sveikatą, laikytis saugos taisyklių buityje, atsisakyti žalingų įpročių ir rizikingo elgesio, ugdyti atsakomybę už save ir kitus.

Tema	Pasiekimai	Žinios	Gebėjimai/įgūdžiai	Vertybinės nuostatos/požiūris
Vaistai	Žino, kad vaistai vartojami tik sergant. Supranta, kodėl negalima imti jokių vaistų be tėvų ar gydytojų nurodymų. Žino galimus pavojus dėl neatsargaus vaistų vartojimo.	Sveikata ir sveikatos stiprinimo būdai (fizinis aktyvumas, vitaminai ir t. t.) Netinkamo vaistų vartojimo pasekmės.	Ugdomi gebėjimai suprasti savo būseną, savijautą ir kreiptis pagalbos į suaugusiuosius, kai jaučiasi blogai.	Ugdoma nuostata sveikai gyventi ir elgtis atsakingai su vaistais. Formuojamas atsakingas požiūris į sveikatą.
Buitinės cheminės medžiagos	Žino, kad buityje naudojamas medžiagas galima naudoti tik pagal paskirtį ir laikantis saugos nurodymų. Supranta, kokį pavojų gali kelti netinkamai naudojamos buitinės cheminės medžiagos ir geba elgtis atsargiai. Geba laikytis elementarių higienos įpročių.	Kai kurios buityje naudojamos medžiagos (valikliai, skalbimo milteliai, dažai, klijai ir kt.), jų paskirtis. Kuo jos gali būti pavojingos, jei naudojamos netinkamai.	Ugdomi gebėjimai naudoti buitines chemines medžiagas tik pagal paskirtį ir prižiūrint suaugusiesiems, taip pat pastebėti netinkamoje vietoje laikomas buitinės chemijos priemones ir pranešti suaugusiesiems apie tai.	Ugdomos savisaugos ir švaros laikymosi nuostatos.

Tabakas	Žino, kokios yra neigiamos rūkymo pasekmės. Žino, kokius įpročius reikėtų ugdytis, norint augti sveikam ir stipriam. Supranta, kodėl vaikams draudžiama rūkyti.	Sveika gyvensena ir žalingi įpročiai. Rūkymas – žalingas įprotis. Kodėl žmonės rūko? Rūkymo poveikis vaikų sveikatai.	Mokoma(si) skirti sveikos gyvensenos ir žalingus įpročius. Skatinamas gebėjimas vengti pasyvaus rūkymo pavojaus.	Ugdoma nuostata vengti ir netoleruoti rūkymo, nesekti blogu kitų pavyzdžiu.
Alkoholiniai gėrimai	Žino, kad alkoholiniai gėrimai labai kenkia suaugusiųjų ir ypač vaikų sveikatai. Supranta, kodėl vaikams draudžiama vartoti alkoholinius gėrimus. Paaishkina, ko negalima daryti išgėrusiam žmogui (pvz., vairuoti automobilio, dirbti, plaukioti ir t.t.) ir kodėl. Numato, kokius įpročius reikėtų ugdytis norint augti sveikam ir stipriam.	Alkoholinių gėrimų poveikis suaugusiajam ir vaikui. Išgėrusio žmogaus elgesys (pvz., agresyvumas, savo poelgių nekontroliavimas...) Šventės, tradicijos, papročiai nevartojanč alkoholio.	Formuojami sveikos gyvensenos įgūdžiai. Ugdomas gebėjimas vengti bendrauti su išgėrusiais asmenimis ir atsispirti smalsumui ar kitų siūlymams paragauti alkoholinių gėrimų.	Formuojamas neigiamas požiūris į alkoholinių gėrimų vartojimą; rūpinimasis savo sveikata.

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA IR INFORMACINIAI ŠALTINIAI, SKIRTI PROGRAMOS ĮGYVENDINIMUI

Teisiniai ir strateginiai dokumentai:

- Nacionalinė darbotvarkė dėl narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 496, 2022 m. gegužės 11 d.
- 2024–2026 metų Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo planas. Patvirtintas Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus 2023 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. V-157.
- Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos rekomendacijos „Dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos švietimo įstaigose organizavimo“. Vilnius, 2024 m.
- Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programa. Patvirtinta ŠMSM 2023 m. rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. V-1331.
- Panevėžio miesto savivaldybės mero potvarkis Nr. M-266. „*Nepilnamečių saugumo Panevėžio miesto švietimo įstaigose rekomendacijos*“, 2024 m. balandžio 25 d.
-

Metodinė literatūra:

- Bulotaitė L. *Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje*. Vilnius, 2000.
- Monkevičienė O., Jakučiūnienė D. *Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius*. Vilnius, 2003, 2005.
- Černiauskienė M. *Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose*. Vilnius, 2000.
- Gudžinskienė V. *Kritinio mąstymo svarba ugdant sveiką gyvenseną: metodinė priemonė*. Vilnius, 2000.
- NTAKD ir NŠA. *Prevencijos gidas švietimo įstaigoms: psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija ir ankstyvoji intervencija*. Vilnius, 2023.
- NŠA. *Gyvenimo įgūdžių ugdymas: metodinė medžiaga ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams*. Vilnius, 2024.
- WHO Europe. *Early Childhood Prevention of Substance Use*. Copenhagen, 2022.
-

Internetiniai šaltiniai:

- Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas – www.ntakd.lt
- Sveikatos apsaugos ministerija – www.sam.lt
- Nacionalinė švietimo agentūra – www.nsa.smm.lt
- Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras – www.smlpc.lt
- Rūkymo prevencijos informacija – SAM rūkymo prevencija
- Tėvams apie narkotikų prevenciją – www.pride.org
- Pramogos be narkotikų – www.benarkotiku.lt